

Görömbei András

Csöndország és Árvaföld

– Buda Ferenc versei –

Buda Ferencről szólva akaratlanul is eszünkbe jut Pilinszky sokat idézett vallomása: „Nem az a fontos, hogy a madár hányszor csap a szárnyával, hanem az, hogy íveljen.” Buda Ferenc ugyanis az a kortárs költő, aki nagyon kevés verset ír, mégis súlyos, egyéni hangú, saját atmoszférájú, összetéveszthetetlenül egyéni világlátású költészete immár közel négy évtizede értékes színe a magyar lírának.

A természettel és a tárgyakkal való bensőséges kapcsolat úgy jelent meg első kötetében (*Füvek példája*, 1963), hogy ez az elemi létélmény rendíthetetlen etikai keménység, életakarátú, lételvű és tisztesség-igényű magatartással társult.

Az *Ébresszen aranyisp* (1970) című kötetben már vas- és kővilág veszi körül a költői személyiséget, de ez a környezet is arra ösztönzi őt, hogy még eltökéltebben szervezze meg cselekvő magatartását, még több megtartó példát idézzon maga köré erőforrásul az egyszerű emberek világából éppúgy, mint a magyar kultúra örökségéből. Bőségesen merít a természeti életforma vitális erőforrásaiból is.

Aztán még jobban megritkult költői szava, keserűbb lett világlátása. Évekig szinte csak a hallgatásával volt jelen az irodalomban, meg műfordításaival. A csupán néhány verset tartalmazó harmadik kötete (*Holt számból búzaszál*, 1982) a költői hang megdöbbenő elkomorulásáról tanúskodott. A megrendült hit és a szinte sorsszerűen vállalt értékörzés ütközése alakította ki a költő virrasztó magatartását.

Ez a magyar költészetben gazdag előzményekre épülő költői pozíció mindmáig alapmagatartása költészetének. Sajátosan egyéni karakterét már a *Holt számból búzaszál* kötetben az teremti meg, hogy versvilágában az erkölcsi értékek és a természetes létértékek veszendőségre, pusztulásra ítélt helyzetben jelennek meg, de a költői személyiség „maga-tartása”, értékővő eltökéltsége szembeszegül ezzel az állapottal. Illúziói nincsenek, reménye sincs, de ereje, „maga-tartása” igen. Azzal próbál e mostoha léthelyzet fölé kerekedni, hogy megvilágítja annak rejtett dimenzióit. *Tanya-hazám* című kompozíciója emlékezetes példája ennek a sorsvállaló költői szemléletnek és magatartásnak. A *Holt számból búzaszál* kötet címadó versének zárósora („Holt számból búzaszál kizöldül.”) és a Kormos Istvánt, Nagy Lászlót (majd tizenkét évvel később Szécsi Margitot) sirató, búcsúztató darabok is egyszerre vallanak a veszteségről és arról, hogy a tragikumot is erőforrássá, mert erkölcsi paranccsá változtatja a költő.

Ehhez a mélyebb bölcsességhez a magyar kultúra üzenetei mellett tápláló forrásokat talált a magyarság „közeli és távoli” rokonainak népköltészetében is. Ezekből kötetnyit magyarra fordított. Költői szemléletének horizontja is egyre inkább kitágult a múlt és a kozmosz felé is. Mintha a jelenidő szennyével szemben a múltban és a mindenségben keresne tisztább viszonyító pontokat. Lesújtó a véleménye korának szellemi-erkölcsi állapotáról: „Csillag-magasság helyett a talajbaktériumok szintjén tenyésző művek sora példázta: miféle jellemvonások számára otthonos a *konzolidáció* néven közismert társadalmi-lélekbeli állapot, a szellemi és erkölcsi értékek iránti tartós kereslethiány” – írja *Margit a keskeny úton* című prózakölteményében.

A nyolcvanas években átlagosan évi egy verset ír, de ezeknek szinte mindegyike súlyos összegzés. Az *Ázsia felett* lírai szituációja a költő ázsiai utazása. Tízezer méter magasan röpülve a költői szemlélet ezt a térbeli távolságot a személyes létre és a történelemre való rálátás dimenziójává avatja: „Csontokkal bevetett mezők / nyújtóznak hallgatagon. / Idő ködéből, porából, / szüntelen fújó szelek / világnagy sátorából / cöcos poroszka lovakon / őseim özönlének. / Koponyám, bordáim belső falán / árnyékuk imbolyog, / ám a terek / elnyelik tekintetemet.”

A helyzetrajz és eszmélkedés összekapcsolódik, a belső táj történelmivé tágul, az eszmélkedés létfilozófiai kérdésekbe torkollik a vers további részében. A költői én nem kaphat választ kérdéseire, de a történelmi és kozmikus dimenziók érzékletes megjelenítése az embert a hatalmas nyugalom végtelen és a mindig küzdő, riadtan remegő egyedi létező együttes érzékelésében mutatja meg. Szinte a weöresi „hatalmas” és „madárka” kettőssége jelenik meg a versben: „Földanyánk fölbezzett titkai felett / sziszeg, suhog a szél. / Száll a gép sebesen, / ragyog a világos ég, / a fémszárny riadtan remeg.”

A '83 című vers a lefokozott élet döbbenetes látetele. A magányosan virrasztó költő tárgyi környezete és lélekállapota egyaránt lefojtott életérzést, belső drámát sugall. A tárgyi világ elemeit a költői szemlélet dramatizálja: a felsorolásban, bemutatásban eleve benne van a lét fojtogató lefokozottsága. A megnevezés és a reflexió közötti feszültség már az indító sorban tágra nyitja a szemléletet. A birtoklás negatív létszituáció bemutatását vezeti be, a cellaszerű szoba a virrasztó tűnődés színhelye: „Van hajlékom, / van hol virrasztanom.” A további elemek is a lefokozott, értelmétől, céljától megfosztott létet érzékeltetik, a személyiség kényszerű történelmen-kívüliségét hangsúlyozzák. A tárgyi elemek valóságosak és jelképesek egyszerre. Az önmagukban semleges tárgyi elemeket a léthiány, történelem-hiány, cselekvési lehetőség-hiány tölti meg negatív tartalmakkal, teszi egy elviselhetetlen, manipulált világ megítélésévé. Ebben a szituációban a múlt is csak negatív tartalmú, a pusztulás és pusztítás minősíti. Az elviselhetetlen bizonyosság hiány („Száz éve itt minden ideiglenes.”) gyötrelmét éli át a magányos éjszakán a költői én. A magány csöndjében a „pók dolgozik” és „vezetékben a klórozott víz telefonál”. Ezzel zárul a nap, ezzel kezdődik a következő, mely csak annyival különbözik ettől, hogy „hajnalra hó szakad, / hideg / fehér”. A vers zárlatában újabb motívumai tárulkoznak föl a költői személyiség létmagányának, nyomasztó közérzetének: „A szemnek / gyógyszerrel fölér. / Könnyű lepel alatt / csonkok, sebek, / az elhallgatott és elhallgattott szavak. / Csöndország légtérén áthatol / a baljós zene: / egy mentősziréna szaggatott, sípoló / lélegzete.”

Itt válik egyértelművé, hogy a jelenbeli szituáció, az ország kényszerű csöndje, kiszolgáltatottsága determinálja a költői látásmódot. Az értelmiségi lét korlátozottsága, lefokozottsága elviselhetetlen számára. Ettől szenved, emiatt érzékeli az egész létét, tárgyi környezetét, történelmét egyaránt nyomasztónak, személyiségét megváltatlannak.

Buda Ferenc költészetének egyéni jellegét a puritán felsorolások, bemutatások, s az azokat újabb és újabb dimenzióba emelő tömör reflexiók adják. A tárgyi elemek és a reflexiók érzékelhető feszültsége drámaisággal telíti az egyszerű elemeket. Több szemléleti réteg feszült, ellentéző társítása építi világnívá az idézett sorokat is. A versen végigvitt motívumok újabb és újabb jelentéstartalmakkal telítik az alapszituációt: a lefojtottságot, kiszolgáltatottságot, a lét elviselhetetlen korlátozottságát, kényszerű „csöndország” jellegét. Ebben a csöndben egyetlen hang szólal meg, az is „baljós zene”: úgy hangzik a versben – rímhívó szóként is –, mintha valaki nem bírta volna tovább ezt a lefojtottságot, őt vinné a mentőautó. A hang egyszerre a mentőszirénáé és a súlyos betegé, az országé.

A *Túl a falon* lírai szituációja is ehhez hasonló. A *Fölöttem hold is csillag is* költői énje is „világló éji ég alatt” virraszt „megváltatlanul”. A *Fekszem csak egymagam* című versben az álmatlan éji virrasztásból a képzelet is csak feltételes módban szabadulhatna vissza egy természetesebb, gondtalanabb életformába. A Szervátiusz Tibornak ajánlott *Szállj a kútba* pedig a múltból, az archaikum világából, a kalevalai mélységből vár biztató erőt.

A *Március* is tömören, lényegi ellentétet sugallón indul, a disszonanciát rímmel is nyomatékosítva: „Hideg van, / csönd van. / Március tizenöt van.” Ebből a disszonáns alaphelyzetből jut el a tavasz-hitig, mely a leveretésen is átvilágít. A finoman kidolgozott, disszonanciára épített rímszerkezet külön figyelmet érdemel. Az egyszerű kifejezésnek és az összetett, disszonanciákra érzékeny látásmódnak az egysége nyilatkozik meg a nyomatékos és funkcionális rímekben végig a versen, külön hangsúllyal annak zárlatában, a kokárda-dárda-koponyája gazdag jelentésű szembesítésében: „Háromszínű kokárda. // Százezer fekete dárda. // Foszforszékál a fagyban / Petőfi koponyája.”

Ez a néhány vers alkotja Buda Ferenc 1991-ben megjelent *Csöndország* című kötetének második ciklusát, a *Túl a falon* címűt. A kötet első ciklusa a *Falak könyve*. Ez a ciklus magának a költőnek is az újdonság erejével hathatott, hiszen túlnyomórészt azokat az 1956 és 1958 között írt verseit tartalmazza, melyek kéziratát három évtizeden keresztül Für Lajos őrizte meg. Ebben a ciklusban szerepelnek azok a versei is, amelyek miatt egy évi börtönbüntetésre ítélték, s azok is, amelyeket a börtönben és közvetlenül szabadulása után írt. A két ciklus verseiről írta a kötet 1990 októberében kelt utószavában: „Egy történelmi korszak kezdetét s végét is jelzi az időegyesen két végső pontja, így – a történetekkel kapcsolatos nézetem alapvető változatlanságán túl – ez a körülmény is indokolja, hogy egyetlen kötetbe zártam össze őket.” A „történetek” megítélésében a húszéves költő valóban olyan magabiztos és egyértelmű volt, hogy nézetein semmit sem kellett változtatnia azóta sem. A későbbi költői világ számos elemét is felfedezhetjük a korai versekben. A költői minőség és látásmód azonban igen nagy változást mutat. A korai versek természetesen viselik magukon a mesterek – elsősorban József Attila – közvetlen hatását. Emellett lazábbak, egyes eseményekhez, helyzetekhez kötődnek ezek a versek. Még a gyászról, tragikumról és a bebörtönözöttség élményeiről is úgy számolnak be, hogy a költő igazságtudata, igazságHITE, kemény tartása átfénylik a levert forradalom és a börtönlét tényein: „Verhetnek, mint vasat, / más színre mégse váltok: / őrzöm a paraszat / és mérem a világot.”

Ezekben a versekben a közvetlen társadalmi küzdelem jelenik meg tragikumával és reménységeivel egyaránt. A börtönben is igaza tudatában viseli sorsát a költő, fogolyként is „felperes”, annak „rabja”, akit „vádol”.

Ez az egyértelmű magatartás hiánytalanul továbbél a későbbi verseiben is. 1989-ig ennek a „maga-tartás”-nak nyilvánvaló politikai vonatkozásai is voltak. Egyértelmű volt az, hogy az erős szociális és nemzeti érzékenységgű költő az alulso Magyarország és az idegen nagyhatalom által letiport, majd csöndre ítélt Magyarország védelmében és képviselőjében is szól.

Költői világképe egyre tágult, de költői nézőpontját „csöndország”-beli léthelyzete is motiválta. Az 1956-ban és közvetlenül utána írt korai versek először a *Hatalmam: nyugalom* című gyűjteményes kötetben foglalták el eredeti helyüket az életmű nyitányaként. Ez a saját verseket és műfordításokat magába foglaló kötet szembetűnővé teszi e költészet szerves alakulását.

A kilencvenes évek versvilága, az *Árvaöld* (2000) kötet anyaga egyszerre tanúskodik a költői világ szerves továbbépítéséről és annak változásáról. A szerves építkezést a tárgyi elemek, motívumok továbbvívése és a költői magatartás következetessége jelenti. A változást pedig az, hogy a költői szemlélet egyetemesebb horizontúvá tágult, közvetlen politikai vonatkozásai megszűntek, helyettük fölerősödött magának az emberi természetnek és emberi létnek az általános, létfilozófiai érvényű szemlélése. A költői személyiség természetesen megőrizte korábbi empirikus világészlelő érzékenységét, közvetlen környezetének szociológiai pontosságú vizsgálatát is, de a világot mérlegelő tünődései most már általánosabb érvénnyel vonatkoznak az emberlét minőségére. „Hisz ettől a rossztól: a mi mohó és ostoba voltunktól árva a Föld. Tölünk s így velünk árva” – írja a kötet fűlszövegében. Az *Árvaöld* kötetet is két ciklusra lehetne bontani: a hosszabb versektől szembetűnően különbözik a kötet műfaji újdonsága, a *63 haiku*, de a műforma különbözősége sem halványítja a kötet szemléleti egységességét, a magasabb, egyetemesebb szempontú következetes érvényesítését.

Ebben a kötetben – a partikuláris meghatározottságokon túl – maga az emberi lét kerül a figyelem középpontjába. Ezt dokumentálja több versben az ellentéteket és különbözőzéseket kiegyenlítő, azokon túlmutató együtt-szemlélés. Az *Arcok* különféle sors viselői, lenyomatai („doktor s beteg, / mester, tanítvány, / ítélkező és elítéltet”), de valamennyi sors pusztulásra van ítéelve. Értelmet a sorsnak mitikus távlatokban is csak az ember önmaga-vállalása adhat: „Kereszten függ fölöttünk / a kivégzett Emberfia. / Ki kellett bírnia, / Csak így lehetett föltámadnia.”

A grafikusok munkáin (*Tollvonás, ceruzanyom*) is a „tér s idő tengermélye” tárul a költő szeme elé: „Tér s idő palimpszesztusa mögül / gót ablakív s bölényfej mereng / a mosztári híd roncsaira.” Összesűrűsödik az idő, a történelem, s a költői tekintet a remény lehetőségeit keresi a képek komor világában is.

Ez a magasabb nézőpont ítéli meg régebbi és újabb történelmünket is. Csupa ismétlődés nyomaszt a múltban („hadak jöttek, hadak mentek”). Semmit nem javult az ember, hiába van itt a szabadság is, nem tudunk vele élni, óriás zsbivásárrá lett a lét, „hadak jönnek, új hadak: a / hangszalagrend lovagjai, bunkók / hadnagyai, öklök bajnokai, / bankók és bankok tábornokai” (*).

Az ismétlődően megjelenő ifjúság-jelkép („Zöld ág / boróka ága”) mindig a pusztulás előzményének minősül (*Zöld ág*). *AZ ÉG S FÖLD KÖZÖTT* című kompozíció mitikus aurájú létküzdelem foglalata, melyben a negatív erők nagysága és sokasága kétségessé teszi a följutást „FÖLDTŐL AZ ÉGIG / FEKETÉTŐL A KÉKIG / VÉRTŐL CSUSZAMLÓS KÉRGŰ / VILÁGFA / LEGTETEJÉIG.”

Az *Árvaöld* fölöttébb rideg létközegében monoton és értelmetlen ismétlődésben múlik az idő, az élet, a történelem pedig nem más, mint „hátezer éves gyötrelem”. A *Hóziatar, gyehenna* kizökkent idejében a technikai civilizáció „a globális fölmelegedés / meg a globális elhidegülés” világát hozta el. A *Túlélésben* az emberlét a „vakond-lét denevér állapot” elfogadása. A vers alapmotívuma a sokszor ismételt „túlélés leépülés”. A nagy időtávot egybefogó szem együtt lát mindenkit, élőket, holtakat („ki még fölül, ki már alant”). Jellegzetes Buda Ferenc-i, disszonáns összegzéssel zárul ez a Katona József emlékének ajánlott vers (*Mit szó a pók?*): „Méltó visszhang csak esztendő után. / Petur, Bánk, Gertrud – drámahősök. / Ám Tibornak az új évezred határán / örökösei itt sereglenek.” Válasz ez a zárlat Buda Ferenc költészetének egyik régi kérdésére is. A *Tanya-hazám* vetette föl ezt: „Kinek használ e dadogó beszéd? A szó magában mit ér?” Most Katona József klasszikus művének versbeli értékelése ezredvégi koritéletként szólal meg. A történelem változása drámahőssé szublimálta a történelem egykori szereplőit, de a nincstelenség, a nyomorúság nemcsak az egykori drámában, hanem a mai valóságban is továbbél, sőt „sereglük”.

A *Dal* vakmerő egyszerűségű, páros rimes, kétütemű hatos sorai a tökéletesen birtokolt népdalformában vetnek számot a lét semmivé válásával, azzal a folyamattal, ahogyan a természet visszaveszi, magába vonja, újra a vegetáció részévé teszi az emberi lényt. A záróstrófa a rímelés bravúros módosításával, az önrímek ráütő ellentétes értelmű rímmel ennek a természettörvény érvényű folyamatnak a tragikumát és kényszerű tudomásulvételét egyszerre fejezi ki: „Fű leszek, nád leszek, / lidérces láng leszek, / világnak, magamnak / örökre elveszek.”

A dalforma más-más változatát reprezentálja két kazak népdal-fordítás. Az egyik a hazához való kötődés (*Hej, hazám*), másik a

párját hiába kereső árvaság érzésének (*A kicsi pacsirta*) gyönyörű lírai vallomása.

Oldottabb, játékosabb színeket két születésnapra köszöntő (*Szekér tanár úrnak Kecskemétre, Köszöntő*) hoz a fölöttébb komor versvilágba. Ezekben a gyöngédség, keserű bölcsesség, játékos kedv színezi, ellenpontozza az idő múlásán való tünődést.

A kötet két kiemelkedő darabja a *Himnusz haza* és a *Vonatok*. Buda Ferencet talán minden kortárs költőnél közvetlenebbül foglalkoztatja a népi kultúra. Költészetében változatlanul továbbélte a népköltészet formavilágát is. Művészetéből kitűnik az a meggyőződése, hogy a népköltészet látszólag egyszerű formái a mai ember végtelenül bonyolult léthelyzetének, életérzésének kifejezésére is alkalmasak. A régi műformák mai megszólaltatása már eleve magában hordoz egy különleges szemléleti dimenziót. Vagy azt sugallja, hogy a bonyolult világ ellenére az alapkérdésekkel éppoly pórén kell szembesülnie a mai embernek, mint őseinek, vagy azt teszi érzékelhetővé, hogy a túlbonyolított világ művészete lelepleződik, ha egyszerű műformákban veszi vizsgálat alá azokat a költő. *A Himnusz haza* (többnyire) párosrímű, kétütemű nyolcas sorai összetetten, sokrétűen tárják föl, hogy mit jelent a személyiség számára a haza. A „Homok-haza Szikföld-haza” teljes világnívá tágul a költeményben. A költőnek mindenhez személyes köze van, benne összegződik a történelem, ő látja az idő végtelen távlatait, azt, hogy miként keveredtek, éltek-pusztultak itt a népek, hogy rétegződik a tájba a történelem tárgyi emlékeként: „Rakosgatok félig vakon / bronzú sisak üres flakon // lókoponya lúd mellcsontja / törött mondat kettőspontja // ami lent volt itt van felül / mind az egész összevegyül // kő nyílhegyek kengyelvasak / töltényhüvely tejestasak”.

A tárgyakhoz hasonlóan keverednek, gyúródnak össze a különféle népek a történelmi időben, „itt fortyog a fél kontinens / minden csontunk ambivalens / és örvénylik és kavargó / magyarok? vagy nem magyarok?” Kinyílik a táj, a történelem, a személyiség ebben a kitágult tér-időben méri fel sorsát, szándékait, lehetőségeit. A költői személyiség azonosul a tájjal, a hazával és annak történelmi és jelenkori kérdéseivel, melyek valamennyien a személyiség eszmélkedését szolgálják. Tele van ez a vers ambivalens elemekkel, ellentétes irányú kérdésekkel. Mégis mély kötődés és tiszta hűség, sorsvállalás sugárzik belőle. A haza a maga múltjával és jelenével megvallatja a személyiséget. A válasza a teljes sors felmérése és vállalása: „s én csak hebegek habogok / dűlőiden elindulok // lesvén ahogy göröngyeid / fölisszák lsten könnyeit”.

Különleges kompozíció ez. A személyiség létkérdései állnak a tünődés középpontjában, válaszok, kérdések sokasága sorakozik, de a költő nem tagolja mondatokra a verset. Egybefügg itt minden mindennel, a tagolásánál a fontosabb a részek beilleszkedése az egészbe.

A *Vonatok* a címben adott tárgyat tágitja létértelmezéssel. A rövid, többnyire egy-két szavas mondatok sorjázása teljes életfoglalattá válik a versben. Az indulás, érkezés, veszteglés, várakozás, az utazó tünődése az egész lét metafórájává sűríti a vonatot. Az emberi életút képévé tűnik át az örök utazás, melynek empirikus képeit létfilozófiai reflexiók tágitják új horizonttal: „Meddig? Hová? Melyik állomásra szól a jegy? Van-e jegyünk? Lehet-e igazunk? Talán nem is mi utazunk?” Megsokszorozza ez a vers a lírai személyiséget. Előbb tárgyas felsorolásban látjuk a vonatokat, az utazás részleteit, megszokott elemeit, állapotait az emberi lét ismétlődő szituációit. Majd mindez többszám első személyű dikcióra vált a vers második felében. A vers zárlatában hangot kap a Buda Ferenc-i világ bezártságának fájdalma: a kiürült peronon elárvultan integető ember léthelyzete.

Külön új szint hozott Buda Ferenc költészetébe a *63 haiku*. A három, 5-7-5 szótagú sorból álló japán műforma a nagyfokú sűrités eszköze. Ez a XVI. század óta használatos japán miniatűr műforma egy-egy érzés, eszme, kép intenzív, váratlan, csattanós kifejezésére szolgál. A rövid forma a gondolatok különleges tömörítését, a költői eszközök abszolút birtokolását kívánja meg. Buda Ferenc költészetében szerves belső alakulás eredményének tarthatjuk a haiku megkedvelését. Verseiben ugyanis régóta megfigyelhető a szentenciaszerű tömörítés. Néhány szóval, néhány képpel élesen, összegző sűritéssel mutat be egy szituációt, fogalmaz meg egy gondolatot. Most a már többször említett magasabb nézőpont, létösszegző látásmód juttatta el ehhez a műformához. Ezt az összegző jelleget érzékelteti az is, hogy a 63 haikut zárójelbe tett címmel ciklusokra tagolta. Ezek a címek azonban általános fogalmak: *Üzenet, Emlék, Élet, Idő, Történelem, Rabság, Civilizáció, Évszakok, Egyedül, A nap sötét fele, Kényszerpálya, Ráolvasás, Félelem, Diszkontinuitás, Perspektíva, Recyling, Szenilitás, Gyorsulás, Havazás, Pesszimizmus, Optimizmus, Dialógus*. A létre való magasabb nézőpontú rálátás miniatűr összegzései ezek a versek. Egyszerre mutatnak eszmélkedő erőt, érzékeltetnek bölcsességet és keserűséget, iróniát és öniróniát.

Az egyes versek számozott darabjai önállóan is érvényesek, teljes értékű miniatűr versek, de a ciklusban az egyes haikuk ugyanazt a jelenséget más-más aspektusból világítják meg. Az *Idő* első darabja („Rügyfakadástól / átnyíllik életünk / hőszerűség”) például a teljes életet átfogja a két, jelentéstartalmában egymással ellentétes összetett szóval. Ez a két szó immanensen utal arra, hogy az emberi élet szakaszait gyakran állítjuk párhuzamba a természet évszakaival. Az ember létideje azonban nem ismétlődik a természet rendje szerint, a „hőszerűség” az élet végleges megszakadását, megsemmisülését jelenti. A középső sor pedig ennek a léttörténetnek a pillanatnyiságára utal. Ezt a pillanatnyiságot az idő örök folyamába állítja a ciklus második darabja, jelezvén azt is, hogy ez a szüntelen történés „irgalom nélkül”, tehát az egyedi létezőre való tekintet nélkül zajlik. A harmadik haiku mintegy a két előzőt is összegezve a költőre fordítja a szüntelen időben zajló pillanatnyi lét újabb tragikumát, azt, hogy a költő még a pillanatot sem tudja a maga javára fordítani, mert nincsenek eszközei hozzá. A vers persze sokkal több annál, amit róla a parafrázis bűnébe esve elmondhatunk, hiszen az az egyéni látásmód az értéke, amellyel finom iróniával és öniróniával a világgal szembeni fenntartását is érzékeltetni tudja, midőn „perc-halak” iramlásával szemben mutatja tehetetlennek magát. Ugyanígy szemléli Buda Ferenc a történelmet, a civilizációt és a többi – a címekben megnevezett jelenséget. Az egyetemes nézőpont a mindenséggel való szembesítés révén sokszor a tragikus groteszk esztétikai minőséggel int az arányok tiszteltére és a civilizáció negatív jelenségeinek a tudatosítására. Máskor a címben jelzett jelenségnek váratlan fordulattal ad összetett értelmet, humort és keserűséget vegyítve. „Az égig láttam / Ázsia-széli tanyám / ajtaja mellől.” (*Perspektíva*), „Gyér lámpafényben / szűnyogok gyülekeznek: / lesz társaságom” (*Optimizmus*).

A kötetet záró *Rigmusok a századra, századvégre* bokorrímes kétütemű nyolcasokból álló négysoros strófáiban a kihívóan egyszerű műformával, valóban rigmusszerű dallammal és rimeléssel fölöttébb keserű játékosággal felel a huszadik századi körkép sok-sok magatartás-ténye. A század sok-sok gyalázatát számlálják elő a rigmusok, az erkölcsi romlás, szociális és történelmi kiszolgáltatottságot, a hatalom féktelen garázdálkodásait, a kiszolgáltatottságot, megaláztatást, majd a technikai civilizáció vívmányait, amelyek azonban nem kapcsolódtak össze emberhez méltó gondolkodással és magatartással. Buda Ferenc ezredvégi krónikás éneke ez a vers. Dikciójában oldottabb és ironikusabb, mint Ady verse, de az emberi minőség megítélésében hozzá foghatóan szigorú. A veszteségek és vereségek felől látszik igazán, hogy mit tékozolt el ez a század, miként lett „tőlünk s így velünk árva” a Föld. (*Kairosz Kiadó, 2000*)